

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Andra kammaren.

Nr 37.

Fredagen den 15 maj.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice tal-
mannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 8 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Härmed intygas att riksdagsman Mauritz Västberg på grund av sjukdom
(Mens duodeni recidivans) under tiden fr. o. m. den 14 maj t. o. m. den 30 juni
1931 är oförmögen till arbete.

Stockholm den 12 maj 1931.

Hj. Casserman,
leg. läk.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr statsministern **Ekman**, som anförde: Herr talman!
Med andra kammarens tillstånd har herr E. O. Öhman till mig framställt följande frågor:

1) Har regeringen för avsikt att återupptaga det år 1926 avbrutna arbetet rörande krigslagarna i syfte att för riksdagen framlägga förslag om reformering av krigslagstiftningen och att mål rörande värnpliktiga hänföras till civil domstol?

2) Om så icke är fallet, vilka motiv ligga till grund för att regeringen åsidosätter de av riksdagen begärda utredningarna i denna fråga?

Innan jag går att besvara interpellationen vill jag något redogöra för de däri berörda lagstiftningsfrågornas allmänna läge.

Spörsmålet om införande av nya former för den militära rättsskipningen väcktes av riksdagen genom skrivelse den 14 maj 1920, däri riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Den av riksdagen begärda utredningen uppdrogs genom Kungl. Maj:ts beslut den 31 augusti 1920 åt en kommitté, vilken efter slutfört arbete den 17 oktober 1922 avlämnade betänkande med förslag till lag om handläggning av militära brottmål och undersökningsärenden under fredstid jämte åtskilliga andra lagförslag. Kommitténs betänkande gick ut på, att de funktioner, som för närvarande handhavas av krigsdomstolarna, skulle under fredstid fullgöras av de allmänna domstolarna, därvid dock särskilda regler

*Svar å
interpellation.*

Svar å
interpellation.
(Forts.)

skulle gälla för de så kallade undersökningsärendena. I betänkandet framhöll kommittén bland annat, att vissa skäl givetvis talade för anstånd med den ifrågasatta ändringen i avvaktan på en blivande rättegångsreform. Emellertid syntes denna reforms genomförande komma att dröja avsevärt längre än man från början tänkt sig. Då kommittén sökt ansluta förslaget om de militära brottmålen behandling så nära som möjligt till rådande förhållanden vid de allmänna domstolarna samt förslaget således icke kunde anses i ringaste mån föregripa den blivande processreformen, borde denna icke utgöra ett verkligt hinder för att omedelbart avskaffa krigsrätterna i frestid samt överflytta de militära brottmålen till de allmänna domstolarna.

I skrivelse den 29 mars 1922 hemställde riksdagen vidare, att Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning låta företaga en fullständig omarbetning av nu gällande strafflag för krigsmakten samt därvid särskilt taga under övervägande, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nämnda lag kunde vidtagas, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. För verkställande av den av 1922 års riksdag begärda utredningen tillkallades den 28 juni 1922 särskilda sakkunniga. Sedan dessa den 27 juli 1922 påbörjat sitt arbete, förklarade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 november samma år på föredragning av dåvarande chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, att arbetet skulle vara slutfört den 31 maj 1923. På de sakkunnigas hemställan medgav dock Kungl. Maj:t den 11 maj 1923 förlängd tid för arbetets fullbordande till och med utgången av augusti månad samma år. Då avlämnades också av de sakkunniga betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 med flera lagförslag. Enligt vad i betänkandet uttalas framstod redan från början för de sakkunniga nödvändigheten att begränsa arbetet med hänsyn till den pågående revisionen av den allmänna strafflagen. Vid en granskning av strafflagen för krigsmakten visade det sig nämligen understundom, att i denna funnes brister, som även behäftade motsvarande delar av allmänna strafflagen, samt att det jämväl av andra avdelningar kunde vara önskvärt att i samband med de sakkunnigas arbete vidtaga jämkningar i allmänna strafflagen. Då emellertid denna vore föremål för fullständig omarbetning genom en särskild kommission, syntes det ej vara i sin ordning att i sammanhang med de sakkunnigas specialutredning inlåta sig på i och för sig önskvärda jämkningar i allmänna strafflagen. Endast i den mån denna redan nu innehölle bestämmelser av militär karaktär kunde undantag från denna grundsats försvaras. I ännu mycket högre grad hade emellertid en begränsning av arbetsuppgiften framtvingats av Kungl. Maj:ts förelägganden i fråga om tiden för arbetets fullbordande. Dessa förelägganden hade påkallat upprepade omläggningar av arbetsprogrammet, och de sakkunniga hade slutligen nödgats att — med bibehållande i huvudsak av den gällande strafflagens för krigsmakten uppställning och system — inskränka sig till utarbetande endast av sådana till humanisering och förenkling syftande ändringsförslag, som kunde anses påkallade av ett omedelbart praktiskt behov.

Av innehållet i de sakkunnigas förslag må nämnas följande. Förslaget upp-tager icke straffformen sträng arrest. I stället har tidslängden för vaktarrest och skärpt arrest utsträckt. Den villkorliga domens tillämpningsområde har utvidgats. Vissa straffbestämmelser i strafflagens speciella del ha mildrats. Sålunda föreslås strafflinndring för rymning, brott mot krigslydnaden, förolämpning mot överordnad krigsman, obefogad klagan mot förman över förnärmelse i tjänsten med flera brott.

Över de båda betänkandena hördes vederbörande myndigheter. Det av kommittén framlagda förslaget angående de militära målen överflyttande till de allmänna domstolarna avstyrktes av samtliga däröver hörda myndigheter. Så-

som skäl framhölls allmänt, att krigsdomstolarna vore bättre skickade än de allmänna domstolarna att handhava den militära rättsskipningen. Från flera håll uttalades jämväl att den av kommittén förordade reformen i allt fall ej borde komma till stånd, innan frågan om en allmän rättegångsreform bragts till sin lösning.

Jämväl de sakkunnigas förslag till vissa ändringar i strafflagen för krigsmakten rönt stark kritik. Särskilt gäller detta i fråga om avskaffandet av den stränga arresten och nedsättandet av straffen för andra brott än rymningsbrotten.

Vad angår sistnämnda slag av brott framlades på hemställan av riksdagens militieombudsman redan för 1924 års riksdag proposition med förslag till nedsättning av straffsatserna för berörda brott i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. Propositionen bifölls och lag i ämnet utfärdades den 23 maj 1924.

Sedan de av kommittén och de sakkunniga framlagda förslagen under åren 1925 och 1926 varit föremål för bearbetning inom justitiedepartementet, avbröts arbetet härmed under sistnämnda år. Närmaste anledningen härtill torde ha varit att söka bland annat däri, att dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Thyren, funnit förslagen stå i sådant sammanhang med de på dagordningen stående frågorna om en allmän strafflags- och processreform, att de icke borde upptagas till behandling särskilt för sig.

Frågan om ett återupptagande av förevarande lagstiftningsärenden har därefter varit föremål för riksdagens uppmärksamhet senast år 1930 och innevarande år. I 1930 års statsverksproposition yttrade sålunda dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bismark, vid behandlingen av anslaget till civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna, att det med hänsyn till den blivande rättegångsreformen icke syntes vara lämpligt att särskilt för sig till behandling upptaga frågan om krigsdomstolarnas organisation, samt att det nära sambandet mellan berörda organisationsfråga och spørsmålet om omarbetning av strafflagen för krigsmakten borde föranleda därtill, att jämväl sistnämnda spørsmål finge vila i avbidan på det fortsatta arbetet med domstolsorganisationen. Statsutskottet tillstyrkte utan anmärkning det begärda anslaget. Detta beviljades ock av riksdagen. I första kammaren uttalades dock från ett par håll, att frågan om en omorganisation av det militära rättsväsendet borde lösas oberoende av den allmänna processreformen, samt att skäl i allt fall saknades att i avbidan på nämnda reform uppskjuta omarbetandet av strafflagen för krigsmakten.

I innevarande års statsverksproposition yttrade chefen för justitiedepartementet i samband med begäran om anslag för nyssnämnda ändamål för budgetåret 1931—1932, att med den fortsatta behandlingen av frågan om krigsdomstolarnas organisation och det därmed nära sammanhängande spørsmålet om omarbetning av strafflagen för krigsmakten borde, på sätt i 1930 års statsverksproposition uttalats, anstå i avbidan på det fortsatta arbetet med processreformen. Statsutskottet hemställde, att anslaget måtte beviljas, och riksdagen biföll utan anmärkning utskottets hemställan.

I anslutning till vad som uttalats i 1930 och 1931 års statsverkspropositioner synes frågan om en fullständig omgestaltning av det militära rättegångsväsendet svårigen kunna upptagas till behandling annorledes än i samband med den allmänna processreformen. Det uppskov, som härigenom föranledes med frågans lösande, torde ej behöva bliva allt för långvarigt. Kungl. Maj:t har ju som bekant underställt årets riksdag huvudgrunderna för en allmän reform av vår rättegångsordning. Och avsikten är att därest de föreslagna huvudgrunderna uppbäras av en mera allmän åskådning inom riksdagen utan dröjsmål skrida till den närmare utformningen av den nya processlagstiftningen. Det

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Svar å
interpellation.
(Forts.)

må vidare erinras, att krigsdomstolarna erhållit sin nuvarande organisation så sent som år 1916, samt att förfarandet vid desamma är så anordnat, att några mera välgående anmärkningar däremot icke lära kunna framställas. I militieombudsmannens ämbetsberättelse till 1924 års riksdag yttrades ock av ämbetets dåvarande innehavare, att vad han vid verkställda inspektioner iakttagit syntes giva vid handen, att krigsdomstolarna i stort sett fungerat mycket tillfredsställande. Uttalanden i samma riktning gjordes av de båda närmast följande innehavarna av ämbetet i berättelserna till 1926 och 1927 års riksdagar.

Med en omgestaltning av det militära rättegångsväsendet sammanhänger nära frågan om en reform av strafflagen för krigsmakten. Beträffande denna lag må emellertid ytterligare anmärkas att en mera genomgripande omarbetning av densamma — varom riksdagen hemställt — på sätt de sakkunniga yttrat, icke lärer kunna vidtagas oberoende av revisionen av den allmänna strafflagen. Man torde sålunda i fråga om den militära strafflagen tillsvidare vara hänvisad till partiella reformer. I överensstämmelse härmed har också, såsom jag redan nämnt, år 1924 straffet för rymning nedsatts. Därmed lärer det mest trängande behovet i förevarande hänseende ha tillgodosetts. Givet är emellertid, att denna fråga alltjämt följes med uppmärksamhet, och att regeringen är beredd att föreslå sådana ändringar i strafflagstiftningen, som kunna visa sig påkallade och utan allt för stora svårigheter låta sig genomföras.

Härpå yttrade:

Herr **Öhman**: Herr förste vice talman! Det är med verklig harm och bitterhet, som jag i dag i kammaren tar till orda i en debatt med chefen för en regering, vars handlingar sedan riksdagens andra kammars sista arbetsplenum bära ansvaret för mord på sex arbetare, och vars händer alltså i dag besudlas av arbetarblod.

Talaren avbröts här av herr *förste vice talmannen*, som yttrade: Det är icke tillåtet för talaren att använda sådana uttryck.

Talaren fortsatte: Jag uttrycker endast de känslor, som i dag behärska den överväldigande majoriteten av detta lands invånare. Jag skall emellertid ingå på några av de punkter, som statsministern i sitt tal anförde, och försöka ge just den nuvarande krigslagstiftningen, strafflagen för krigsmakten, en riktig belysning mot bakgrunden av de händelser, som i dag uppröra alla rättänkande människors sinnen i landet.

Den hastighet, varmed man annars är van att militära angelägenheter behandlas, den hastigheten är nu, som vore den bortblåst, när det är fråga om att vidtaga åtgärder, som i någon mån skulle ställa de värnpliktiga och militärmanskapet på samma nivå beträffande rättssäkerhet, som övriga medborgare i landet under normala förhållanden enligt lag ha att påräkna. Redan år 1922 var det fråga om att mål rörande värnpliktiga skulle hänföras till civil domstol. Den kommitté, som hade frågan om hand, hade ett förslag färdigt och tillstyrkte åtgärder för att därmed biträda den mening, som låg bakom riksdagsskrivelsen. Herr statsministern förklarade i sitt svar, att frågan icke kan lösas eller kunnat lösas annat än i samband med den planerade processreformen. Emot detta vill jag erinra om, att den kommitté som behandlade ärendet har förklarat, att frågan mycket väl kan lösas oberoende av processreformen.

Men man förstår så väl å andra sidan, att de verkliga skälen, varför man här icke haft någon skyndsamhet, när det gällde att vidtaga förändringar i gällande krigslagar, vare sig det gällde de värnpliktiga eller strafflagarna för krigsmakten överhuvud taget, det var därför, att dessa lagars brutala straffor- mer äro ett av de medel, varmed man kan tvinga militärmanskap att t. o. m. rikta de gevär, de ha fått i sin hand under uppgift att det var det s. k. foster-

landet, man skulle försvara, t. o. m. mot sina klassbröder inom landet. Det är som ett led i detta brutala straffhot, som man bl. a. får se de händelser, som under det senaste dygnet utspelats där uppe i de stora industridistrikten i Ådalen. Och jag skall taga mig friheten, herr förste vice talman, att just belysa, huru regeringen och myndigheterna kunna framprovocera situationer, där man med stöd av den brutala krigslagstiftningen kan kommendera militärt manskap mot arbetarna.

Vad är det då, som inträffat där uppe i Ådalen, och huru ligger förhistorien till för det igångsatta blodbadet mot arbetarna. I korthet ligger saken till på det sättet, att Marmabolagets arbetare varit i konflikt sedan den 4 oktober föregående år på grund av att Marmakoncernens chef icke har kunnat förmås att träffa uppgörelse med sina arbetare på samma villkor, som annars äro gällande inom industrien. Som påtryckningsåtgärd för att tvinga Marmaverkens arbetare till underkastelse lockoutades arbetarna uppe vid Utansjö och Sandviken i mitten av januari månad detta år. Om man vill förstå den stämning och den bitterhet, som i dag med full rätt härskar i första hand bland Ådalsdistriktets arbetare måste man ha klart för sig, att det är en landsända, där arbetslösheten varit större än på någon annan plats i landet denna vinter och att arbetarna vid Utansjö och Sandvikens fabriker av hänsynslösa arbetsköpare lockoutats. Och just i det ögonblick, när arbetet med utlastning av vid verken förfärdigade produkter skall verkställas, i detta ögonblick kommenderar arbetsköpareföreningen sina strejkbrytaregarden till att upptaga arbetarnas arbeten — de arbetare, som på grund av arbetsköparnas åtgärder blivit avstängda ifrån möjligheten att få arbete. Och i samma ögonblick använder regeringen och myndigheterna sin ställning att till skydd för arbetsköparnas strejkbrytare mobilisera såväl polismakt som militärmakt emot de kämpande arbetarna. Det är ju förklarligt, att man icke känner någon brådska med att revidera krigslagstiftningen, när man vet, att menige man ibland de utkommenderade militärerna hade dödsstraffet som hot över sig i händelse de icke följde den order, som lämnades av dess närmaste befäl. När strejkbrytare, polis och militärmakt anlände till de områden, där strejkbrytarna voro inlogerade, och som inom parentes sagt mycket snabbt av länsstyrelsen fridlystes, i samma ögonblick började också denna polismakt och denna militärkommendering att provocera arbetarna. Det är omöjligt att med framgång försöka göra gällande, att skulden för vad som skett där uppe i Ådalen i någon mån kan läggas på arbetarna. Enligt samstämmiga vittnens uppgifter, t. o. m. av medlemmar ur regeringens eget parti, sköt en sergeant utan vidare ner två arbetare i demonstrationståget, i samma ögonblick som en militärpatrull marscherade fram mot de fredligt demonstrerande arbetarna. Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga herr statsministern och dem, som närmast bära ansvaret för denna militärkommendering, om det är på det sättet man anser, att den s. k. ordningen skall upprätthållas. Men det är icke nog med att dessa två arbetare nedskötes, utan man fortsatte våldsdåden, och i dag vilar på regeringens ansvar sex arbetareliv, däribland en sju års flicka.

När man nu ifrån borgerligt håll försöker göra gällande, att arbetarna genom sin demonstration, genom sitt krav på strejkbrytarnas och polisens och militärmaktens borttagande och avskickande ifrån Ådalen framprovocerade dessa åtgärder, vill jag erinra därom, att för en halvtimme sedan fick jag ett telegram, vari meddelas, att en dotter till en arbetare i Ådalen i går kväll inne i sin bostad, när hon skulle gå till sängs, träffades av en kula och dödades, en kula, avlossad av den militärmakt, som herr statsministern och socialministern eller regeringen i sin helhet kommenderat upp till Ådalen med stöd av nu gällande krigslagstiftning, i syfte att där på det mest hänsynslösa sätt tillvarataga arbetsköparnas intressen. Dessa händelser illustrera på

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ett synnerligen utmärkt sätt den ordning, som regeringen och myndigheterna förklara sig vara beredda att, som det heter i regeringens kommuniké, med varje medel upprätthålla. Genom dessa åtgärder kan också regeringen i dag räkna på att emot sig ha sammansvetsade icke bara en enhetlig mening bland arbetareklassen, utan en mening, som också sträcker sig långt ut i andra läger, där man kräver, att Ekmans regering icke längre bör få innehava platsen såsom den högsta myndigheten i detta land. Och det skall bliva synnerligen intressant att se, om man verkligen har mod och tillräckligt stor fräckhet att efter vad som skett fortfarande sitta kvar på regeringsbänken. Jag säger icke detta, därför att jag hyser någon förhoppning om att efterträdarna komma att bliva bättre, men vi döma efter den mån, som gärningarna äro begångna, och i dag ha vi att döma den sittande regeringen efter dess gärningar. Kanske någon här invänder och säger, att detta icke har något samband med gällande strafflag för krigsmakten, och jag skall därför be att få uppläsa ett par paragrafer ur den strafflag, varunder militärmanskapet sorterar, och som äro ett av de påtryckningsmedel, som regeringen och vederbörande myndigheter ha, när det gäller att tvinga militärmanskapet ut i dylika åtgärder. Det heter här i dess 161 §, där man hänvisar till brott emot § 76 och § 77, varest det talas om vägran av krigsman att åtlyda förmans i tjänsten givna order, att för dylika brott, då fienden är nära — och jag förutsätter, att man här ansåg fienden vara nära: det var väl fienden man avlossade skotten emot, och enligt samstämmiga uppgifter befunno sig de demonstrerande arbetarna på ett avstånd av 100 meter ifrån det fridlysta området, när de första salvorna ifrån militärens gevär lossades emot dem — och vid sådant tillfälle, då betydligare skada kan uppstå, straffas gärningsmannen, d. v. s. den, som vägrar lyda en given order, med att mista livet genom skjutning.

Dessa lagparagrafer, satta i samband med vad som här timat, ge belägg för att de äro ett av de medel, varmed regeringen och myndigheterna tro sig utan risk kunna kommandera militär emot strejkande arbetare. Det krav, som nu reses, icke bara av Ådalens arbetare, utan också ifrån alla större arbetsplatser i hela landet, är kravet på strejkbrytarnas, strejkbrytarpolisens och militärmanskapets avlägsnande ifrån Ådalen och ifrån de platser, där de nu äro utkommenderade på grund av arbetarnas kamp för sina elementära rättigheter och sin existensmöjlighet.

Men hur svara då myndigheterna, när man ovillkorligen måste förstå, att man icke kan lösa de intressekonflikter, som helt naturligt måste förefinnas ute på arbetsplatserna emellan å ena sidan arbetsköparna och å andra sidan arbetarna? Hur svarar man, sedan de åtgärder man vidtagit kostat sex människors livet? Jo, den folkfrisinna frisinna regeringen, heter det visst — det borde fastna i munnen åtminstone på regeringens egna ledamöter — den svarar med att natten till i dag ytterligare förstärka militärbevakningen i Ådalen med 400 man och genom att i dag på förmiddagen låta ett pansarskepp ankra i Härnösands hamn: med att skicka ytterligare militär upp till Ådalen, utrustade med kulsprutor, gasbomber och gevär. Det är det svar, som ifrån regeringens sida ges på den framställning, som i dag riktas ifrån i första hand Ådalens arbetare, men ett krav, bakom vilket hela landets arbetareklass står fullständigt enig. Tror verkligen regeringen, att det är möjligt, att på det sättet uppträda och tänka, att man därmed skulle kunna åstadkomma vad man officiellt förklarar sig eftersträva, nämligen »ordningens upprätthållande»? Förstår icke regeringen, att det uppfattas och måste uppfattas för vad det är, nämligen ett direkt stöd från statsmakterna på arbetsköparnas sida i en social konflikt? Man skall vara lika förblindad för vad som sker i tiden som en folkfrisinna regering kan vara år 1931, om man

tror, att den svenska arbetarklassen ämnar tåla kallt stål i bröstet hur långt som helst. Vad som här har inträffat aktualiserar på det allra kraftigaste icke bara kravet på krigslagstiftningens borttagande, utan det aktualiserar i ännu större utsträckning kravet på en samlad kamp ifrån arbetarklassens sida emot hela det nuvarande samhällssystemet, som vid sitt uppträdande emot arbetarklassen icke ens drar sig för att mörda dess barn, när de äro färdiga att på kvällen gå till sängs. Det aktualiserar också kravet ifrån arbetarnas sida att skapa ifrån Ådalen och ifrån andra platser i landet, där arbetarna i harmfull protest gått ut i sympatiaktion för sina klasskamrater i Ådalen? I det sammanhanget så skulle jag också vilja fråga regeringen, om den är beredd att vidtaga några åtgärder för att de mördade arbetarnas efterlevande skola få någon ersättning, någon möjlighet att existera. Det skulle vara rätt intressant att få besked på de punkterna. Jag riskerar icke, att regeringen kommer att ställa sig välvillig till dessa förslag. Vi anse emellertid, att de böra ställas och att regeringen bör ges tillfälle att inför kammaren giva besked i detta avseende.

Jag skulle också slutligen vilja ställa ännu ett spørgsmål till regeringen. När det här utav samstämmiga vittnesuppgifter är klart, att en sergeant, utan vidare, utan någon som helst yttre anledning, drog sin revolver och nedsköt två arbetare och sårade en tredje, handlade han då på uppdrag av regeringen? Är regeringen beredd att dela ansvaret med honom och taga hans skuld på sina egna skuldror? Om så icke är fallet, ämnar regeringen vidtaga åtgärder för att ställa vederbörande till ansvar för sitt uppträdande? Ja, det är de spørgsmål, herr talman, som jag i detta sammanhang vill ställa, och jag vill sluta med att ännu en gång understryka, att det är icke bara kravet på krigslagarnas avskaffande, som genom dessa åtgärder aktualiseras, utan det är andra ganska vittgående krav, som därigenom ha rullats upp på dagordningen. Och ett av dessa krav, som i dag omfattas av landets arbetare och långt därutöver, det är, att den nuvarande regeringen fortast möjligt lämnar sina taburetter!

Herr Molander: Herr talman! Den föregående ärade talaren har ju med herr talmannens tillåtelse fått yttra sig här i ett ämne, som visserligen är mycket aktuellt, men som har föga att göra med själva interpellationssvaret. Jag ämnar icke säga så värst mycket, men när saken har förts på tal och när jag själv är ådalsarbetare och på ett mycket nära sätt representerar dem, som det här gäller — jag kände ju personligen tre av de skjutna — så må jag också yttra mig så tillvida, att jag menar själva ansvaret här böra kunna fastställas. Jag finner i den kommunique, som regeringen har utfärdat, att den stöder sig mycket på länsstyrelsen i Västernorrlands län. Man torde inte vara överordig, om man varnar regeringen för att tro på vad länsstyrelsen i Västernorrlands län uppger i sina ifrågavarande förklaringar. Jag vet ju, att denna länsstyrelse inom länet har föga mer auktoritet än vad vaktmästarna på landsstaten ha. Jag tror således, herr socialminister, att vi i dag kanske icke skola fälla några domar angående ansvaret för vad som skett i den ångermanländska ådalen i går, men måhända kunna vi komma att göra det i morgon.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Ett ord slutligen må vara sagt och det är, att här har kapitalismens och militarismens offerväsende krävt en tribut, som landets arbetare och många därutöver aldrig skola glömma!

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag ber att lika bestämt och lika varmt som någon annan få beklaga, att kampen mellan arbetare och arbetsgivare brutaliserats på det sätt, som skett uppe i Ådalen och att till följd därav en hel del människor fått släppa till livet. Men när det gäller ansvarsfördelningen, varför så blivit fallet, då tror jag, att man, om man vill söka sanningen, kommer till andra resultat än dem, som den förste talaren här uppdrog. Ansvaret får sökas hos dem, som såsom sina kampmetoder börjat använda medel, som svensk lag betecknar som fördömliga och oriktiga och som förplikta svensk regering att söka skydda människorna mot. Det är där, man har att söka ursprunget, och det är där, man har att söka de verkligt ansvariga för vad i detta avseende skett.

Vad beträffar den fråga, som föreligger i interpellationen, så konstaterar jag endast, att interpellanten icke på något sätt sökt uppvisa ohållbarheten i den argumentation, som framfördes i interpellationssvaret. I detta angavs utvecklingen på området i fråga och meddelades varför frågan nu är försatt i det läge, som den befinner sig i. Jag kan således i det avseendet lämna det föreliggande, verkliga ämnet för interpellationen. Då emellertid interpellanten fått tillfälle att här utveckla sin mening och lämna vissa uppgifter rörande vad som i går förekom i Ådalen, så är det väl icke förvånande, om jag också går in på detta ämne, uppenbarligen med samma, ja bättre rätt än den föregående talaren ägde, när han inblandade den frågan i den nu föreliggande.

Jag vill först endast konstatera, att talaren sammanblandade de bestämmelser, som förekomma i den allmänna strafflagstiftningen och landshövdingeinstruktionen m. m., med de bestämmelser, som ingå i vad han kallar krigslagstiftning. Bestämmelserna om rätt för länsstyrelserna att i fall av behov rekvirera militär på det sätt, som hittills uteslutande kommit till användning, utgöra icke någon del av krigslagstiftningen.

Jag vill då till en början fastslå, att för ett par tre dagar sedan förekom i Ådalen ett uppträde, som visade att länsstyrelsens dåvarande maktmedel icke förmådde att skydda mot de brutala överfall, som förekommit och som äro av den art, att de söka sitt motstycke. När länsstyrelsen meddelade vad som skett och framhöll, att den då tillgängliga polisstyrkan visat sig maktlös för att avvärja överfall och våldsdåd och då polismakt från annat håll icke kunde anskaffas i tillräcklig utsträckning för att upprätthålla ordningen, fanns det ju ingen annan möjlighet än att medgiva länsstyrelsen att använda sin rätt att rekvirera militär. Inför vad som sålunda förekommit kunde från regeringens sida ingen berättigad anmärkning göras mot anmälan om att rekvisitionsrätten kommit till användning. Regeringens befattning med denna sak har också i första hand varit att undersöka, huruvida länsstyrelsen omotiverat begagnat denna sin rekvisitionsrätt, och vi ha icke kunnat finna, att så varit fallet. Vi måste säga oss, att situationen på onsdagskvällen tydligt och klart ådagalade behovet att rekvirera militära hjälpkrafter för ordningens upprätthållande.

Vad beträffar instruktionerna för militärmanskapet, försäkrades det på ett mycket tidigt stadium av länsstyrelsen, att dessa bl. a. gingo ut på att endast i yttersta nödfall använda vapen. Detta var en anvisning, som regeringen fann vara riktig och som därför borde gälla. Hur därmed sedermera i verkligheten tillgätt, därom föreligger nu olika uppgifter. Å ena sidan uppgives, att från demonstrationståget icke gjordes några angrepp på militärerna. Å andra sidan försäkras det, att man med ett stort antal åsyna vittnens intyg kan bevisa, att innan militärerna svarade med skarpa salvor, hade från folkskaror både skott

och stenkastning i stor utsträckning ägt rum. En närmare utredning får visa, vilka av dessa uppgifter som äro riktiga.

Den första av de frågor, som interpellanten framställde till mig var: ämnar regeringen avlägsna militär och polis från de platser, där man i fortsättningen kommer att demonstrera till förmån för Ådalsarbetarna? Jag besvarar denna fråga med ett bestämt och klart nej. Skulle det vara meningen att avlägsna från alla platser, där demonstrationer ske, alltså såväl i Ådalen som eljest i landet, såväl polis och militär, d. v. s. all ordningsvakt? Man behöver bara höra den frågan för att förstå, hur fullkomligt orimliga, oförsvarliga och ur den allmänna säkerhetens synvinkel ohållbara ståndpunkter, som den förste talaren förfäktade.

Samme talare sporde vidare, vad som skulle åtgöras beträffande de skjutnas efterlevande. Därpå kan jag svara att innan någon som helst påstötning i detta avseende förekom, alltså redan i det ögonblick, då vi fingo meddelande om att människor skjutits, som kanske efterlämnade oförsörjda efterlevande, togs den frågan upp i regeringen, och utredning härom pågår.

Det frågades vidare, huruvida regeringen åtog sig ansvaret för en viss sergeants förfaringssätt, som genom användande av en pistol skulle ha dels skjutit två personer och dels sårat en tredje? Härpå svaras, att huruvida de enskilda medlemmarna av militärmakten överskridit sin befogenhet och handlat på ett sätt, som icke står i överensstämmelse med erhållna instruktioner, därom kommer givetvis utredning att ske. Jag förvånade mig över att den siste talaren varnade regeringen för att sätta tro till de uppgifter, länsstyrelsen lämnat. Regeringen kan väl icke i detta fall annat än tro på de meddelanden, som länsstyrelsen i en så allvarlig situation och ställd inför åtgöranden under det allmännas kontroll lämnar. Och från den sidan har det hittills sagts, att militärernas skarpskjutning vidtog först när verklig fara för militären förelåg och alltså verklig nöd trängde. Hur därmed förhåller sig, därom kommer som sagt en allsidig och opartisk utredning att lämna upplysning. Jag vill ytterligare fullständiga vad jag nyss sagt beträffande utredningen med att framhålla, att jag utgår ifrån, att en utredning, som icke av någon kan fränkännas opartiskhet och objektivitet, kommer att anordnas beträffande vad som förekommit däruppe, och detta både vad angår frågan, hur den stämning skapats, som lett till att man med åsidosättande av gällande lag och allmänna rättsregler tillgripit sådana våldsmetoder, som förekommit från demonstranternas sida, och beträffande den delaktighet, som åtskilliga andra parter däruppe, som nödgats komma med i själva striden, kunna äga. Det finns från regeringens sida icke någon som helst anledning att undanhålla någonting, vare sig beträffande dess egna gärningar eller beträffande vad som gjorts från andra håll i det nu föreliggande bedrövliga fallet.

Herr **förste vice talmannen** yttrade nu: Innan jag lämnar ordet till nästa talare, vill jag erinra om att ärendet nu gäller allenast frågan om reformering av krigslagstiftningen.

Vidare anförde:

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Herr talmannens erinran var icke behöfelig med hänsyn till det yttrande, som jag tänkte hålla. Jag har naturligtvis icke begärt ordet för att yttra mig om de sorgliga förhållanden, som tilldragit sig uppe i Ådalen. Det blir kanske tillfälle att bilda sig en bestämdare uppfattning om den saken, när man närmare fått veta vad som förekommit.

Jag har begärt ordet med anledning av ett yttrande, som herr statsministern

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

hade i sitt svar på interpellantens framställning. Om jag fattade rätt, sade statsministern, att inga vägande anmärkningar mot de särskilda krigsdomstolarna torde kunna göras. Jag har suttit med i första lagutskottet, när vi vid olika tillfällen behandlat denna fråga, och jag var med år 1920, när riksdagen skrev och begärde en ändrad lagstiftning. Det är för övrigt möjligt, att herr statsministern icke framförde det nyss fällda uttalandet som sitt utan återgav det som en ämbetsman fällt, men om så var kunde jag icke finna att han tog avstånd från detsamma. I riksdagens skrivelse år 1920 heter det — och det är detta jag velat ha till dagens protokoll: »Riksdagen anser ett system med särskilda krigsdomstolar ej vara förenligt med principen om medborgares likhet inför lagen. Då vidare enligt riksdagens uppfattning blotta förefintligheten av särskilda domstolar för behandling av brott enligt strafflagen för krigsmakten är ägnad att hos vida kretsar av vårt folk i någon mån rubba den tillit till att rättsskipningen handhaves lika mot alla, som måste vara en oundgänglig förutsättning för att rättsskipningen skall kunna i längden väl fylla sitt ändamål, och en särskild jurisdiktion för personer tillhörande krigsmakten icke kan anses vara av förhållandenas egen natur oundgängligen nödvändig, är det enligt riksdagens mening av vikt, att Sverige i likhet med de övriga skandinaviska länderna skrider till avskaffande av den särskilda militära jurisdiktionen».

Detta var den uppfattning, som riksdagen hade år 1920, och när det röstades i denna fråga, var det icke mindre än 118 av denna kammares ledamöter, som hade den uppfattning, som här kommit till uttryck i riksdagsskrivelsen; det var endast 67 som voro emot. Jag tror, att det i dag, tio eller elva år därefter, finns en stark mening för den åsikten, att denna sak åtminstone bör närmare prövas. Men har man den uppfattning, som kom till uttryck i herr statsministerns svar, är jag rädd för att man icke går in i den allvarliga prövning av frågan, som är nödvändig. Jag förstår väl, att det möter stora svårigheter att omedelbart ordna denna sak nu, när vi ha processreformen bra mycket närmare förestående, än den var t. ex. 1920 eller 1914. Det är möjligt, att vi nu icke kunna få någonting reformerat på denna punkt förrän i samband med processreformen, men skulle vi vänta med humaniseringen av själva krigslagstiftningen ända tills dess vi få en reformerad strafflagstiftning i dess helhet, kommer det att dröja mycket längre än vad det gör med processreformen. Men härvidlag har ju statsministern hänvisat till att man får gå den väg som man gjort sedan 1920, nämligen de partiella reformernas väg, så att man vidtager de ändringar, som äro särskilt av behovet påkallade.

Det var endast dessa erinringar mot herr statsministerns svar, som jag ville göra, för att det icke skulle stå oemotsagt i dagens protokoll. Jag vill alltså betona att det icke finnes behov av särskilda domstolar för krigsmakten.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall först be att med några ord få yttra mig om interpellationen. Jag vill då gentemot herr Öhman, som nu har begagnat tillfället att gå in på andra ämnen än dem om vilka han har interPELLERAT, fästa uppmärksamheten på — utöver vad som från statsministerns sida har blivit uttalat om anledningarna till uppskovet med denna krigslagstiftnings genomförande, nämligen sambandet med annan lagstiftning, processreformen och strafflagstiftningen — att herr Öhman egentligen tycks alldeles ha förbisett vad som på senare tider har inträffat på krigslagstiftningens område. Han tycks ha glömt bort, att icke ens disciplinstraff kunna åläggas utan att först en jurist skall höras. Han förbiser, att i våra krigsdomstolar numera sitter en civil person såsom ordförande och att det även finns en civil bisittare. Han tänker vidare icke på att även i dessa domstolar har den åtalade rätt att anlita ombud. Han förbiser, att målets fullföljd sker till de civila domstolarna

— hovrätt och högsta domstolen — även om det sitter med en militär ledamot i vardera domstolen för att kunna påvisa saksammanhang, som för de civila ledamöterna kunna vara svåra att bedöma. Herr Öhman glömmar vidare, att vi sedan åtskilliga år ha en militieombudsman, som enkom är tillsatt för att övervaka dessa saker, och att han är en civil jurist. Om herr Öhman gjort sig besvär att läsa militieombudsmannens berättelse under de senare åren, tycker jag han borde nästan ha häpnat över, hur litet militieombudsmannen haft att anmärka. Man skulle t. o. m. kunna ifrågasätta, om en dylik befattning är behöfvig, om inte hans arbete kunde läggas på justitieombudsmannen.

Jag skall naturligtvis icke — då ingen annan tidigare gjort det — ingå vidare på själva krigslagstiftningen och de reformer, som där eventuellt kunna vara önskvärda och behöfviga. Det är blott en sak, som jag skulle vilja säga till interpellanten, nämligen att han icke skall underskatta betydelsen av att en värnpliktig dömes av en krigsdomstol i stället för av en civil domstol ur den synpunkten, att en dom i det senare fallet kan göra honom mycket större skada än i det förra. Det kan för honom vara en synnerligen stor olägenhet att få straffet ådömt av en civil domstol i stället för att dömas till straff av en krigsdomstol eller att få disciplinstraff, vilket naturligtvis betyder ännu mycket mindre.

Herr talmannen har påpekat, att frågan här gäller krigsdomstolarna — det är härom det interPELLERATS. Jag borde då icke låta förleda mig att såsom interpellanten gå utöver ämnet, då han icke ens i sina yttranden visar den vördnad, som vi alla i kammaren böra ha för talmannen. Sådana uttryck som dem herr Öhman tillåtit sig gentemot hans excellens herr statsministern äro också av den beskaffenhet, att jag icke vill använda det rätta ordet för att bedöma dem. Jag förmodar, att var och en av kammarens ledamöter något så när begriper vad jag menar. De äro uttryck för en mentalitet hos herr Öhman och hans parti, som är hart när oförklarlig. Men, herr talman, det må dock tillåtas mig att säga, att regeringen har skyldighet att upprätthålla ordningen i detta land. De av Kungl. Maj:t tillsatta befallningshavandena ha skyldighet att upprätthålla ordningen, och jag vill hoppas, att Konungens befallningshavande i Västernorrlands län icke ger vika i denna sak. Att ordningen blivit störd däruppe, beror till mycket stor del på åtgärder, som blivit vidtagna av dem, som nyss talade om, att man icke får gå till väga på det sätt som här skett för att bevara lugn och ordning. Här kan ingen förneka, att provokation från det hållet ägt rum, stenkastning och våld och annat sådant, som icke får tillåtas i detta land. Jag ber endast att med dessa ord få ge min fullständiga anslutning till regeringens och statsministerns strävanden att upprätthålla ordningen.

Med herr Lindman förenade sig herrar *Holmdahl, Lindskog, Björck* i Kristianstad, *Björkman, Jönsson* i Boa, *Wachtmeister, Holmgren, Ljung, Lithander, Bengtsson* i Kullen, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Gustafson* i Kasenberg, *Persson* i Grytterud, *Aronson, Holmström, Nilsson* i Antnäs, *Wiklund* i Brattfors, *Lindmark, Grapenson, Lundström, Sandström, Winkler, Wirsell, Olsson* i Blädinge, *Svensson* i Betingetorp, *Waldem, Lundquist, Järte, Månsson* i Erlandsro, *Andersson* i Lindome, *Olson* i Torsby, *Nordkvist* och *Weibull*.

Herr Flyg: Herr talman! Ingenting skulle vara mig mera främmande än att vilja på något sätt underkänna vikten av en debatt i den fråga, som dagens interpellation gäller. Men jag tror, att över aldrig så viktiga lagbestämmelser stå de händelser, som inträffa ute i det levande livet. Jag förvånar mig över att talmannen i riksdagens andra kammare, då en dylik fråga kommit till debatt, försöker avlysa densamma, sedan endast tvenne olika talare haft ordet. Jag anser, att andra kammaren borde förstå, att vill den ännu

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Svar å
interpellation.
(Forts.)

mera undergräva sin sjunkande auktoritet, undergräva den respekt som den har i landet, bör man göra det genom att i detta moment blåsa av eller förbjuda debatt i den fråga, som i dag upprör hela folket.

Herr Lindman talade i sitt anförande om den mentalitet, som kännetecknar oss och som herr Öhman och det parti, han representerar, äro bärare av. Jag vill säga, utan att närmare ingå på den saken, att den mentalitet, som herr Lindman och den svenska högern representerar, är samma mentalitet, som i dag kommit till uttryck i vad som händer i Ådalen gentemot kämpande fattiga arbetare.

Häriifrån skall jag be att få gå över till att säga några ord om herr Ekmans anförande i dag. Statsministern fann det opportunt att beklaga, att kampen däruppe i Ådalen blivit så tillspetsad och att den tagit så brutala former som den gjort. Jag finner detta beklagande ganska egendomligt i munnen på den man, som jag för mitt vidkommande icke tvekar att utpeka såsom den främst ansvarige för just den brutaliserade kamp, som i närvarande stund äger rum i Ådalen. Det skorrar, herr statsminister, litet grand i mina öron, då jag hör beklaganden av brutaliteten på det hållet. Ansvaret förklarar herr Ekman ligga hos arbetarna, och detta står i full överensstämmelse med den kommuniké, som i går kväll sändes ut från regeringen. Sent på natten kom den — jag förstår så innerligt väl, att man behövde timmar för att åstadkomma detta demagogiska dokument. Där förklarade man också, att ansaret måste läggas på de kämpande arbetarna. Där vore ansaret att söka, medan däremot militären i Ådalen ingenting annat gjort än sin plikt. Jag hade tillfälle att resa genom Ådalen i samband med förstamajdemonstrationerna i år, alltså endast några dagar innan de händelser inträffade, som vi diskutera i dag. Och vad konstaterade jag? Jag konstaterade, att överallt på de olika platserna var det en fråga som diskuterades, nämligen att man höll på att göra i ordning strejkbrytarbaracken vid Lunde. Jag förmodar, att dessa förhållanden icke voro en hemlighet för de ansvariga myndigheterna i Ådalen. Jag förmodar, att det förhållandet att en upprörd stämning rådde för denna saks skull icke var en hemlighet för länsstyrelsen i Ådalen, och jag förmodar, att det därför icke borde varit en hemlighet för den högste övervakaren av ordningen här i landet, d. v. s. för regeringen.

Däriifrån går jag över till att ställa den fråga, som ännu icke kommit fram här: var regeringen, i detta fall främst socialministern, underkunnig om att denne arbetsköpare, Versteegh, eller Svenska arbetsgivareföreningen, som här ingripit till förmån för en icke medlem, sände strejkbrytare dit upp? Var socialministern underkunnig därom, må jag säga, att då har han enbart därmed visat sig inkompetent att sköta den post han innehar här i landet. Ty hade detta kommit till hans kännedom, skulle det varit hans plikt såsom ordningens upprätthållare — om det verkligen ligger ett reellt och allvarligt innehåll i de orden — att med allt sitt inflytande förhindra, att strejkbrytare sändes upp till det röda Ådalen. Jag känner Ådalen endast genom olika besök däruppe, men jag tror att alla, som känna till denna del av landet, veta, att det där är ett säregt folk med en rätt säregen folkpsykologi, och jag tror också, att alla som känna Ådalen veta, att när någonting sådant inträffar som att i en konflikt, och framför allt i en konflikt av dylik art, strejkbrytare anlitas, uppstår det »oordning» i herrarnas mening. Det uppstår kamp mellan de arbetare, som kämpa, och detta slödder som sändes ut — dessa halvkriminella eller helkriminella typer, som man anlitar vid dylika tillfällen.

Här talade herr statsministern om att ansaret måste läggas på vårt parti, på kommunisterna — eller han kanske riktade adressen till något annat håll; han uttalade sig icke alldeles tydligt. Och statsministern sade, att det skulle bli ett räfst- och rättarting med oss. Jag är synnerligen tacksam, om ett verk-

ligt objektivt räfst- och rättarting igångsättes, men det försäkrar jag redan i dag, att göres det en undersökning, skall det visa sig, att det behöves icke några hetsande kommunister, det behövs icke några provokatörer från arbetarsidan, för att få till stånd en allmän, spontan resning mot strejkbrytare i detta land. Det är en självklar sak, det är ett känt faktum, när vi hålla på att diskutera om ansvaret, var detta ansvar skall läggas. Herr statsministern ville lägga det på provokatörerna, på dessa som hetsat arbetarmassorna — de 6,000 å 7,000 personer, som deltog i demonstrationen på torsdagen — och herr Molander, som visserligen icke uttryckte sig fullt klart, menade tydligen, att ansvaret ligger hos länsstyrelsen. Jag vill då säga, att den saken behöva vi icke diskutera. Ansvaret ligger i detta ögonblick hos dem, som sänt strejkbrytare till Ådalen, hos dem som haft kännedom därom — länsstyrelsen, socialministern eller vem det vara månne. Ingen som vetat om detta kan komma och svära sig fri från vad som sedan hänt.

Sedan kom det som är en följd av strejkbrytarnas översändande, nämligen tillkallandet av militärer. Är det en dunderdumhet — jag hoppas, herr talman, att detta ord tillåtes — att sända strejkbrytare till Ådalen, så är det en hundra-dubbel dunderdumhet att låta militär komma dit upp för att skydda detta sällskap. Ty var förbittringen tidigare stark och utlöste den tidigare denna spontana frammarsch, så borde man förstå vad kommendering av militär till Ådalen skulle medföra. Jag tror, att det finns anledning både för herr Lindman och andra som i dag tråda upp såsom riddare för herr Ekman — herr Ekman har ju gått herr Lindmans ärenden, gått högerns, arbetsköparnas, bogagens ärenden — att ha så mycket kurage, att de klart erkänna, att på detta håll ligger ansvaret. Ty när militär sändes till Ådalen, måste det bli ett dylikt resultat. Jag går helt och full in till försvar för vad som skett i Ådalen, och jag bestrider inför denna kammare, att en strejkbrytare har någon som helst rätt att skyddas av några som helst myndigheter.

Talaren avbröts här av herr *förste vice talmannen*, som yttrade: Det är icke tillåtet att uppmana till brottslig gärning.

Talaren fortsatte: Jag uppmanar icke alls till brottslig gärning. Jag är övertygad om att det skall komma den dag här i landet, då herr Lindman stiger upp och rekommenderar de allra kraftigaste åtgärder mot den man, som i hans ögon är fosterlandsförrädare. En strejkbrytare är värre än en fosterlandsförrädare.

Var det en dumhet att sända strejkbrytare dit upp och var det provokation, så är det enligt min uppfattning en ren provokation att sända militär dit upp. Här säger statsministern i dag precis vad som står i hans säkerligen historiska telegram till aktionskommittén uppe i Kramfors, att det är naturligt att ordningen måste upprätthållas. Han menar, att det är ett rent oförstånd att överhuvud ställa kravet på att militären skall bort från Ådalen. Men jag förmodar att statsministern önskar, att det skall bli lugn och ordning däruppe. Den enda förutsättningen för att få de förutvarande förhållandena däruppe återställda — det fanns ingen oro i Ådalen 1 maj, det var lugnt, det var mycket bra — är att man tager bort militären. Det är det kravet som rests. Det är det kravet som i dag resulterat i en generalstrejk från Ådalens arbetares sida. Det är det kravet, som medfört generalstrejk i Iggesund, Hudiksvall och på andra platser. I dag strejkar man på en rad arbetsplatser i Stockholm, och även om starka krafter äro i gång för att förhindra rörelsens fortsatta utveckling, försäkrar jag herrarna, att detta förmår man icke. Spontant kommer den svenska arbetarklassen att förstå, att kampen mot strejkbrytare i Ådalen, kampen mot militärens utkommenderande och kravet på att den skall tagas

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

bort är i dag icke en sak endast för Ådalens arbetare, det är en sak för hela landets arbetarklass. Vill statsministern ha lugn icke bara i Ådalen utan i landet i sin helhet, tror jag det är klokt att sluta upp med den politik man nu slagit in på, nämligen att dels börja med att sända dit militär och dels fullfölja aktionen genom att sända ännu mera och genom att dessutom kommendera en jagare upp till Härnösands hamn.

Kan verkligen herr Lindman försvara den saken? Ja, det är kanske dumt att ställa frågan, ty det är ganska naturligt, att herr Lindman måste försvara den. Men jag är övertygad om att han, den slipade och kloke karl han är, innerst inne förstår, att det som skett i Ådalen är en dumhet, fastän dumheten nu måste fullföljas.

Ytterligare skulle jag velat ha sagt här i dag, att jag hoppas att det ifrån detta nu skall bli en förändrad politik i försvarsfrågan från det socialdemokratiska partiets sida. Jag hoppas, herr Per Albin Hansson, att nästa gång frågan om militäranslagen behandlas, man får se ett annat ståndpunktstagande hos det största arbetarpartiet — det som fortfarande säger sig vara ett arbetarparti och som till sin sammansättning även är det. Jag hoppas, att man i fortsättningen, då dylika frågor komma upp, kommer att gå emot dessa anslag. Ty det bör väl icke kunna bestridas, — och det stämmer med vad som åtskilliga gånger från vårt håll sagts här i kammaren och överallt annorstädes om militärernas roll — att sex skjutna arbetare, sex skjutna människor, bland dem en liten sjuårig flicka, äro i dag offren för den militära ordning, som man även från socialdemokratiskt håll stödjer genom att gå in för militäranslagen. Vill man verkligen i fortsättningen uppträda som parti för arbetarklassens intressen, bör det också i detta avseende bli en förändrad politik. Här står ert parti i dag, herr Per Albin Hansson, inför ett »antingen — eller»: att införa ett fullföljande av understöd till den borgerliga militarismen och därmed understöd av arbetarmord — dessa äro de första, flera kunna förvisso komma — eller också att bryta med denna politik och gå in på den linje, som är den enda sunda, starka och naturliga ur arbetarsynpunkt.

Jag skall be att få säga till sist till herr statsministern, att hans lamentationer om gällande lag kan jag möjligen förstå ur den synpunkten, att det här gäller att försvara en även ur borgerlig synpunkt mycket sjuk sak. Jag förstår till fullo denna affärs allvar även ur det frisinnade partiets synpunkt. Herr Per Albin Hansson, som sitter här och förmodligen skall upp och tala efter mig, fällde år 1924 under den valrörelse som då utkämpades ett uttryck, att herr Carl Gustaf Ekman var en politiskt död man. Detta visade sig vara en litet för tidigt uttalad dom. Men det vill jag säga, att förstår icke regeringen att korrigerar sin politik snabbt och radikalt, förstår den icke att övervinna sig själv, tror jag, att regeringen består av politiskt döda män. Och icke bara de, som sitta här på bänkarna, utan även det frisinnade partiet i sin helhet skall i framtiden få äta upp denna handling, då de engagerat sig mot de spontant kämpande arbetarna till förmån för någonting, som herr statsministern behagade kalla för »ordning» och »gällande lag» men som, hur mycket man sätter den stämpeln på det, är obegripligt för folk, som kämpa för brödet. När det är krig, herr statsminister, upphör lagen att gälla, och då tillgriper den, som slåss, de metoder, som stå honom till buds.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag skulle ha haft så mycket lättare att respektera herr talmannens erinran om att denna debatt egentligen gäller en annan sak än den, som den mest kommit att röra sig om, som jag har för avsikt att efter debatten till herr statsministern interpellationsvis framställa vissa frågor i samband med förhållandena i Ådalen. Men som debatten

här utvecklat sig, är det omöjligt att längre rätta sig efter den erinran, som herr talmannen gav.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Vad som närmast föranledde mig att begära ordet var den mycket franka förklaringen från statsministerns sida, att ansvaret för händelserna uppe i Ådalen helt och hållet låg på deltagarna i uppträdet under onsdagen. Det förefaller mig, som om regeringen, därest den handlat från sådana utgångspunkter, icke haft möjlighet att riktigt bedöma läget. Har regeringen från början sett saken på det sättet, kanske man däri kan finna vissa förklaringar till de uppenbara misstag, som regeringen i detta fall gjort. Man kan emellertid icke, om man vill bedöma händelserna i Ådalen, börja med onsdagen. Man får observera allt det som skett dessförinnan. Man får komma ihåg arbetarbefolkningens läge där uppe, den irriterade stämningen, och man bör framför allt observera den verkliga orsaken till uppträdena, som redan här har antytts, senast av herr Flyg, nämligen ditkommanderandet av strejkbrytare. Det var den verkliga provokationen till oroligheterna, och det var denna omständighet, som förledde vissa arbetare att begå beklagliga våldshandlingar.

Denna debatt bör icke avslutas utan att det säges ut så tydligt som möjligt, att arbetsgivarna i vårt land påtaga sig en oerhörd skuld, om de fortsätta med denna organiserade strejkbrytartrafik, som icke längre fyller några andra uppgifter än att framprovocera oroligheter. Det är ingen som skall få mig att tro, att detta kommanderande av undermålig arbetskraft till strejkbryteri har någon ekonomisk betydelse för arbetsgivarna. Det är ingen som skall kunna visa, att man med hjälp av sådant patrasch lyckats lösa en enda arbetskonflikt. Under sådana omständigheter måste man vara på det klara med, att fortsättes denna trafik, sker det ingalunda i samhällsfridens intresse utan i ett rakt motsatt intresse. Att man börjar få upp ögonen för detta faktum, även på annat än arbetarhåll, framgår av en ledare i Stockholms Dagblad i dag, där man just uppmärksammat vilken roll detta förhållande spelar, när det gäller oroligheterna på arbetsmarknaden.

Det förefaller mig därför som om man, när man bedömer vad som förekommit i Ådalen, alldeles särskilt bör komma ihåg detta, och även komma ihåg det vid ansvarsfördelningen. Jag står icke här för att försvara vad som hände på onsdagen. Jag kan förstå, att i en upprörd situation människor begå överilade handlingar, och det är mycket möjligt och mycket troligt, att bland deltagarna i våldshandlingarna på onsdagen också finnas människor, som på detta sätt låtit sig förleda. Men jag vet också att det finnes andra, som föra en propaganda syftande till våldshandlingar, och jag måste säga till kommunisterna, att deras ord här och deras protester skulle gjort ett helt annat intryck, om de med rent samvete kunnat säga sig, att de äro utan skuld till vad som skett. Jag vågar göra gällande, att hela den trafik, som från kommunistiskt håll bedrives, och hela detta sätt att utnyttja upprörda stämningar gör, att när man skall söka de ansvariga, man måste ställa kommunisterna vid arbetsgivarnas och strejkbrytartransportörernas sida. Den ställning, som det parti jag företräder intager och som för övrigt hela den moderna arbetarrörelsen intager till frågan om våld, har från början varit klar. Redan vid det socialdemokratiska partiets konstituerande kongress år 1889 gjordes det ett mycket bestämt uttalande mot våldshandlingar mot enskilda såsom vapen i den samhällseliga kampen. Den ståndpunkten har partiet sedan vidhållit, och jag beklagar livligt, att det ännu finnes arbetare, som låta förleda sig eller som så litet förstå arbetarrörelsens intressen, att de deltaga i övergrepp av det slag, som här förekommit — övergrepp som måste klandras i och för sig, som måste klandras särskilt på grund av sin brutalitet, övergrepp som också äro beklagliga ur den synpunkten, att de ge fienderna till arbetarrörelsen vapen i händerna. Jag beklagar sålunda dessa uppträden. Men våldshandlingarna mot

Svar å
interpellation.
(Forts.)

strejkbrytarna kunna icke utgöra något försvar för vad som sedan hände under torsdagen.

Jag har vid flera tillfällen i riksdagen hävdad den uppfattningen, att militären skall stå utanför de sociala konflikterna. Jag har vid flera tillfällen sagt, att ordningen skall upprätthållas av polismakten. Militären har åt sig anförtrodd vakthållningen utåt. Jag har också vid flera tillfällen påpekat, att så länge man överhuvud räknar med att militär får användas i de inre konflikterna, så länge får man också räkna med att dessa konflikter skärpas och försvåras. Man får också räkna med, något som icke är en oviktig synpunkt, att försvarsväsendet aldrig kan slå rötter hos de bredare folklagren under sådana omständigheter. Nu kommer det att sägas, att man icke hade någon annan utväg. Jag vill då erinra därom, att när vi behandlade polislagen år 1926, gjordes det ett särskilt uttalande om att de nyinrättade reservstyrkorna skulle kunna anlitas, just för att man skulle kunna undgå att använda militär vid arbetskonflikter. Så vitt jag vet, har man icke gjort några verkliga ansträngningar för att på annat sätt upprätthålla ordningen. Man har gått den genaste vägen, och så fort det blev allvarligt kallat på militär. Militären kom, och händelserna ha sedan utvecklats sig så som man kunnat förstå, att de skulle göra vid ett sådant tillfälle, för att slutligen kulminera i de upprörande händelserna under torsdagen.

Jag skall inte använda några starka ord. Det tjänar så litet till att tala om mord och ansvar för sådant. Jag förmodar, att det icke här finnes någon, som icke beklagar, att detta har inträffat. Det är så mycket mera beklagansvärt, som det är första gången sedan den moderna arbetarrörelsen vann intåg i vårt land, som något liknande har förekommit. Det är första gången, som svensk militär i en arbetskonflikt dödar svenska arbetare. Vi ha här i landet haft många allvarliga strider. Vi ha genomgått perioder, då arbetarnas kamp kanske ofta inte varit tillräckligt tyglad. Vi ha genomlevat perioder av svart reaktion och förföljelse mot arbetarrörelsen. Men under denna tid har ändå icke något sådant inträffat, som hände i går. Det bör vara oss en särskild erinran om att man bör noga vakta på att icke komma in i förhållanden, som man med litet förstånd och försiktighet kan undvika.

Det är en sak, som jag här särskilt vill beröra. När de beklagliga händelserna i går ägde rum, lär redan order ha utgivits om strejkbrytarnas tillbakadragande. Det säges, att detta varit känt av en av myndighetspersonerna, som dock försummat att meddela detta till de demonstrerande arbetarna. Förhållandet var alltså bekant, innan olyckan hände. Det är möjligt, att man med ett enkelt meddelande om detta förhållande hade kunnat förekomma det förskräckliga. Det meddelas nämligen också, att sedan det blivit känt bland arbetarna, att strejkbrytarna skulle dragas tillbaka, så återvände de flesta demonstranterna till sina hem.

Detta visar, att man har rätt i det antagandet, att det var strejkbrytarna, som voro det verkliga irritationsmomentet, förstärkt genom militärens diktommendering, och att strejkbrytarnas bortdragande ganska snart skulle åstadkommit en avspänning. Denna avspänning kunde vem som helst motse, och man hade då väntat sig, att det omedelbart skulle vidtagas sådana åtgärder, att lugnet helt kunde återställas. Den naturliga åtgärden sedan man hade skickat hem strejkbrytarna, hade varit att borttransportera även militären. Det är nämligen uppenbart, särskilt efter vad som hänt vid Lunde, att militärens kvarhållande skulle hålla irritationen vid makt, och alla förståndiga människor — och det bör ju helst sitta sådana i regeringen — borde ha sagt sig, att här fanns nu ett tillfälle till snabb avveckling. Man blir då ganska förvånad, när man får läsa i morgontidningarna, att sedan strejkbrytarhistorien var avklarad, skickar man en jagare till platsen. Man be-

ordrar vidare dit militär från Hälsinge regemente och irriterar alltså ytterligare situationen genom att skicka dit nya förstärkningar. Jag kan icke begripa motiven till detta. Jag vet visserligen, att jagaren åter är på väg till Stockholm med en förnämlig last, och jag vet att man hejdade Hälsingemilitären, innan den kom fram. Men redan detta, att man dagen efter uppträderna och efter meddelandet om strejkbrytarnas hemsändande får se i tidningarna, att nya order om förstärkningar hålla på att verkställas, det ger dock ett intryck av att man i regeringen icke har folk, som tänker så lugnt som det behövs i en brydsam situation, vare sig nu detta beror på att man själv är alldeles för irriterad eller på att herr statsministern velat visa, vilken stark man han är i svåra stunder. I det senare fallet måste jag beklaga, att han icke har funnit något lämpligare sätt att visa detta.

De frågor, som jag ämnar genom interpellation framställa, gälla dels den undersökning, som bör komma till stånd rörande uppträderna vid Lunde och dels hur man tänker göra med militären. Det är enligt mitt förmenande regeringens skyldighet, om den verkligen menar, att den så snabbt som möjligt vill avveckla de irriterade förhållandena, att förmå landshövdingen att omedelbart återkalla sina rekvisitioner och se till, att militären kommer bort från konfliktområdet, där den icke har någon uppgift att fylla. Om den kom dit för att skydda strejkbrytarsällskapet, så har den slutfört denna uppgift. Den kan genom sin närvaro på platsen nu ingenting annat uträtta än att eventuellt åstadkomma nya oroligheter och framlocka nya förskräckligheter. Jag delar alldeles statsministerns uppfattning, att ordningen skall upprätthållas. I ett demokratiskt samhälle måste alla individer, de må vara hur föraktliga som helst, vara berättigade till lagligt skydd, och vilken regering, som än sitter, måste se till, att våldshandlingar icke begås och att ordningen icke blir störd. Jag är alltså fullkomligt ense med herr statsministern om att ordningen skall upprätthållas, men jag anser, att det är en skyldighet för ordningens upprätthållare att handla med förstånd och icke förfara så, att man riskerar, att ordningen störes.

Jag skulle kanske också, innan jag slutar, säga ett ord till herr Flyg, som sökte att på ett ovidkommande sätt utnyttja vad som här har hänt för att, som det heter, ställa oss mot väggen i försvarsfrågan. Jag kan försäkra herr Flyg, att det socialdemokratiska partiet icke kommer att av någon sådan enstaka händelse taga ställning i försvarsfrågan. Det socialdemokratiska partiet kommer att bedöma försvarsfrågan ur de synpunkter, från vilka denna fråga skall bedömas, men det socialdemokratiska partiet kommer lika energiskt att fortsätta sitt arbete för att hindra, att militären användes i de sociala konflikterna. Vi behöva icke sammanblanda ting, som icke höra samman med varandra. Den omständigheten att det finnes en militär, behöver icke betyda, att militären skall missbrukas. Jag har redan visat här, att något liknande det som nu inträffat icke tidigare förekommit, alltså icke heller i tider, då man mycket mera hänsynslöst än nu ansåg sig kunna utnyttja militären för upprätthållande av inre ordning. Den omständigheten att det finnes ett försvarsväsen betyder icke, att militären skall användas i de sociala konflikterna, och den slutsats vi skola draga av dessa händelser är icke en slutsats rörande vår ställning till försvarsväsendet, utan det är att vi skola göra slut på den orimligheten, att militär skall användas i de sociala konflikterna.

Häruti instämde herrar *Johansson i Sollefteå, Molander, Lövgren, Wiklund i Byske, Berg, Hallén, Norsell, Jansson i Falun, Uddenberg, Anderson i Råstock, Nilsson i Örebro, Bäcklund, Weijne, Persson i Tidaholm, Olsson i Melle-*

Svar å
interpellation.
(Forts.)

rud, Larsson i Västerås, Olsson i Gävle, Brännberg, Mårtensson, Karlsson i Munkedal, Ericsson i Sörsjön, Sävström, Sköld, Andersson i Höör och Paulsen, fru Nordgren, herrar Sjöström, Lovén, Andersson i Malmö, Voug, Thomson, Björk i Tryde, Magnusson i Kalmar, Rosander, Blomquist, Andersson i Löbbo, Fast, Hermansson, Lundstedt, Andersson i Katrineholm, Lundbom, Andersson i Tungelsta och Ahl, fru Östlund samt herrar Ericson i Boxholm, Eriksson i Stockholm, Hage, Lindberg och Sjögren.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Såväl herr Hansson som herr Flyg ha uttalat sig rörande anskaffning av arbetskraft, som förekom däruppe till de arbetsföretag det här gäller, och båda synas förutsätta, på vilka skäl kan jag icke begripa, att regeringen skulle haft något att göra med den saken. exempelvis att regeringens tillstånd hade inhämtats därom eller att regeringen på något sätt skulle ha givit något förhandslöfte rörande dessa s. k. arbetsvilligas vistelse i Ådalen.

Herr Flyg talade särskilt om, att en barack var iordningställd där uppe och att den saken bort vara regeringen underkunnig. För egen del måste jag säga — och jag är övertygad om att det förhåller sig på samma sätt med socialministern — att jag aldrig hört talas om den där baracken förrän i dag. Och att dessa s. k. arbetsvilliga upptransporterats till Ådalen blev bekant för mig först i onsdags natt i samband med meddelandet om kravallerna där uppe. Det finnes väl ingen regering, som följer frågorna om de olika arbetsföretagens anskaffning av arbetskraft eller som på ett tidigare skede ingriper reglerande i den verksamheten. Eller vill herr Hansson verkligen göra gällande, att om det suttit en socialdemokratisk regering och denna fått reda på att ett företag under konflikt håller på att skaffa sig ny arbetskraft, att den regeringen då skulle ingripa förberedelsevis och hindra en sådan anskaffning? Enligt vilka bestämmelser i våra lagar skulle ett sådant regeringsingripande kunna ske? Skulle verkligen, om dylik arbetskraft anskaffas till ett företag i konflikt, ett ingripande däremot förberedelsevis komma att ske, därest en socialdemokratisk regering sitter? Den frågan måste man besvara, då man här vill göra gällande, att bland de felgrepp, som man påstår, att regeringen gjort, också kan läggas det, att den icke tidigare ingripit mot upptransporterandet till Ådalen av ny arbetskraft. Jag förklarar i varje fall änyo, att varken jag eller socialministern haft någon som helst del i anskaffandet eller dittransporterandet av denna arbetskraft. Det var, som sagt, först i onsdags kväll, som den omständigheten, att dylik anskaffad arbetskraft fanns på platsen, kom till vår kännedom. Och vad den här omtalade baracken beträffar, har jag, som sagt, icke hört ett enda ord härom förrän i dag. Det är endast under den förutsättningen, att man verkligen vill ställa i utsikt, att en svensk regering under den lagstiftning vi för närvarande äga, skall ingripa förberedelsevis i fråga om det sätt, varpå de olika företagen förse sig med arbetskraft, det är endast, om man vill ställa något dylikt i utsikt och sålunda vill beteckna underlåtenheten att företaga ett sådant ingripande som ett felgrepp, som man kan yttra sig så som i detta fall från ett par talares sida skett.

Såsom ett annat felgrepp har herr Hansson betecknat, att jag i min tur angivit vad som förekom i onsdags afton som ett bevis på att man behövde transportera ordningsmakt utöver den, som redan fanns på platsen, dit upp. Jag vill då först med tacksamhet inkassera, att herr Hansson ställde sig på samma sida som jag och förmenade, att varje samhällsmedlem skall skyddas av regeringen så långt den i det avseendet förmår och att sålunda den omständigheten att ett angrepp gjorts mot en arbetargrupp — man må nu beteckna den med det ena eller det andra tillmälet — på ett sådant sätt, att fara för medlemmarnas liv måse anses föreligga, i och för sig borde föranleda ett ingripande. Men

när nu en sådan situation förelåg och den polisstyrka, som fanns närvarande och som utgjorde allt vad länsstyrelsen ansåg sig kunna uppbringa i den vägen, kände sig för svag att ingripa för att hindra övervåld, kan man icke då medgiva, att situationen var sådan, att de, som hade ansvaret för att övervåld förhindrades, måste tillkalla andra och ytterligare hjälpmedel? Och vilka hjälpmedel och vilken ordningsmakt skulle i sådant fall tillkallas? Hur skulle herr Hansson i detta fall ha handlat, om det gållt att fatta ett beslut innebärande att ordningen måste upprätthållas och alla hotade skyddas?

Såsom det tredje felgreppet betecknade herr Hansson de rekvisitioner av militär, som skedde senare, då man bl. a. tillkallade militär förstärkning från Gästrikland. Jag vill i det avseendet nämna, att dessa rekvisitioner skedde tidigare på dagen, alltså tidigare än katastrofen hade skett. Det var inför *høtet* av att en sammandrabbning *skulle komma att ske*, som länsstyrelsen gjorde denna rekvisition, innefattande jämvål manskapet från Hålsinge regemente, en rekvisition, som icke utfördes förrän i dag på morgonen.

Vad angår ditsåndandet av fartyget, blev det — sedan arbetsgivarföreningen lämnat sitt medgivande till att de arbetsvilliga finge nedlägga arbetet och återvända till sina hemorter — snart uppenbart, att de borde transporteras från området i fråga skyndsammast möjligt och att kanske intet annat transportmedel kunde användas än ett statens fartyg, därest man icke ville riskera nya blodsdåd. Det var alltså i syfte att skapa en reserv för att, om så skulle finnas nödvändigt, transportera bort de arbetsvilliga, som detta fartyg sändes dit upp. Då nu herr Hansson säger, att ditsåndandet av detta fartyg skulle innebära ett nytt irritationsmoment gent emot det, som skulle försvinna, om de arbetsvilliga sändes därifrån, så vill jag framhålla, att denna åtgärd vidtogs i syfte att genom bortforsling av de arbetsvilliga undvika de nya våldsdåd och den upprepade blodsutgjutelse, som kanske eljest skulle blivit följden. Så ser det felgreppet ut, herr Hansson, när man kommer det närmare in på livet.

Jag vågar gentemot herr Hansson göra gällande, att från regeringens sida intet felgrepp förekommit i något avseende. Jag är ense med honom därom, att militär endast i sista hand bör ifrågakomma. Men när demonstranter uppträda i tusental, ja i mångtusental, och när de kort förut visat, att de icke skytt att utöva våld, då kan det icke i en sådan situation räcka med ett tiotal poliser. Jag vill göra gällande, att en svag ordningsmakt i dylikt fall inbjuder till våldsdåd i högre grad än en stark och respektingivande ordningsmakt, som ur denna synpunkt kan bilda en skyddsvakt av helt annan kaliber än en otillräcklig sådan.

Nu kommer härtill, att medan herr Hansson rekommenderar polisen såsom ett lämpligt hjälpmedel att upprätthålla ordningen, så förklara kommunisterna, att motviljan mot vad man kallar »strejkpoliser» är lika stark och lika intensiv och hos folkmassan framkallar fullt ut samma benägenhet till ingripande med våld som militären. Och då det uppenbarligen varit herr Öhman och hans meningsfränder, som kommenderat trupperna däruppe, så måste jag i detta avseende fästa större vikt vid vad herr Öhman förklarat, än vad herr Hansson anför. För att undvika varje irritationsmoment borde sålunda enligt herr Öhmans uppfattning både militär och polismakt ha bortkallats, så att angripna fått husera fritt på området i fråga.

Så ter sig i själva verket vad som här föreligger. Jag vågar göra gällande, att regeringen icke begått några felgrepp i detta avseende. Det motto vi satt för vårt uppträdande har varit att med besinning och varsamhet, men också med fasthet, upprätthålla ordningen och därtill anlita härför erforderliga krafter.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Den förste ärade talaren tyckte i sin interpellation särskilt vilja understryka att just bestämmelserna i de nuvarande krigslagarna bära skulden till vad som förekommit i Ådalen, i varje fall kunde jag icke fatta det på annat sätt, än att han genom ett sådant betraktelsesätt ville få en naturlig utgångspunkt för att komma in på Ådalsproblemet. När nu talaren yttrade sig så, som han gjorde, måste vi andra, som yttra oss i denna interpellationsdebatt, tyvärr slå in på samma linjer och samma problem, som den förste talaren gjorde.

Det har varit mycket tal om vad man skall göra och icke göra, när folkhavet sätter sig i rörelse vid det ena eller andra momentet i striden. Framför allt tycks man på den socialdemokratiska och kommunistiska sidan lägga stark tonvikt vid att man icke skall ha strejkbrytare. Jag tar väl icke fel, om jag översätter ordet strejkbrytare med att det är en person, som sysselsätter sig med ett arbete, som är blockerat av en fackförening. En sådan person kallas väl, förmodar jag, för strejkbrytare. Med en sådan bestämning börjar frågan få stor betydelse för oss jordbrukare. Ty det är väl icke obekant med vilken intensitet det socialdemokratiska partiet söker införa det kollektiva avtalet vid jordbruken. Man kämpar ju mycket hårt för att där få fram det kollektiva avtalet. Nå, det uppstår alltså en fackförening bland jordbruksarbetarna och en motsvarande arbetsgivarförening bland deras arbetsgivare. Då har man ju alla ingredienser, som behövas för en regelrätt arbetsstrid efter industriellt mönster. Det blir antingen en lockout eller en strejk och blockad, som följd av en strid mellan arbetare och arbetsgivare. Då stå vi jordbrukare, som äro arbetsgivare, i en egendomlig ställning. Det är då omöjligt för oss att ordna det så, som man kan ordna det vid industriföretagen. Där behöver man ju bara skrapa undan elden litet under ångpannorna och sedan kan man i värsta fall stänga det hela, men vad skola vi jordbrukare göra med våra levande inventarier? Då ha vi icke möjlighet att se till dem och någorlunda behandla dem, som vi verkligen böra göra. Ja, då komma naturligtvis statsmakterna på oss och straffa oss för djurplågeri. Det är oundvikligt. Med ett ord sagt: jag kan icke se, hur en regelrätt strejk eller blockad efter industriellt mönster skall försiggå på jordbruksområdet, utan att frågan om de levande djuren kommer upp till avgörande. Vad skola vi göra? Skall man leva på den nåden att tro, att de, som blockera jordbruket, göra ett undantag för djuren, så ta vi miste. Vi fingo ju redan för 10 år sedan se, att så icke skedde, och det var för övrigt på en egendom i mina trakter. Då måste man skicka bort och slakta 150 djur. Det var det enda, man hade att göra, och så gick det på den tiden, men med den ordning som råder nu, hade troligen de arbetare, som skulle verkställa slakten, om de varit organiserade, vägrat att ta befattning med dessa djur. Således, det blir nog oeftergivligen så, att det blir ett starkt tvång för statsmakterna att klara upp, hur dessa förhållanden skola ordnas. Jag kan nämligen icke se på vad sätt man skall kunna komma förbi dessa saker. Överhuvud taget anser jag att s. k. strejkbrytare icke alltid behövas vid ett jordbruk för att det skall kunna fungera. Är icke jordbruket större än att ägaren och hans familj kunna sköta det löpande arbetet, ja, då kan det ju gå ändå, men är det fråga om större jordbruk, där familjen icke kan göra allt arbetet, är man absolut tvungen att tillgripa vad man kallar strejkbrytare. Det är man tvungen till. Nå, skall då denna starka förkastelsedom, som herr Hansson och de kommunistiska talarna här fälla över strejkbrytarna, fällas även över dylika? Vad skall följden bli? Hur ämna ni lösa en sådan fråga? Jag kan icke se någon rimlig lösning på densamma. Jag kunde mycket väl dela herr Hanssons i Stockholm uppfattning, när han säger, att han verkligen vill att ordning och lag skall härska i landet, men herr Hansson sade, att under arbetskonflikter skall ordningen upprätthållas med polis, men vad räcker ett tjog poliser till i ett folkhav

på 10,000—20,000 personer? De bli ju alldeles slagna till marken och man kan väl knappast hitta dem i den där flocken. Det är väl alldeles omöjligt att bara ha poliser? Herr Hansson inser nog tydligt också, att det är omöjligt, att de där reservpoliserna, som man måste plocka ihop från alla städerna — den ena staden bidrager med 2 poliser och den andra staden med 3 poliser — jag känner till det där, eftersom jag satt i polislagutskottet — skola kunna hinna upp i rimlig tid till en punkt, som är hotad. Det går helt enkelt icke. Vill herr Hansson det ena så lär han bli tvungen att även vilja det andra, och vill han inte det andra, kan man knappast tro, att han vill det ena. Då är naturligtvis herr Flyg konsekventare, som sade rent ut, att man skulle ta bort alltihop, både polis och militär. Nå, vem skall då svara för ordningen? Ja, det skall väl demonstranterna göra.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Nu är det ju så, att vi jordbrukare vilja sitta på vår torva och vara i fred och överhuvud taget sköta våra sysselsättningar. Vi ha alltid i alla tider fylkat oss vid den sidan, där man vill upprätthålla lag och rätt och ordning och lugn i landet, och jag kan försäkra, att hela bondeförbundet står kompakt samlat kring den åskådningen. Den har gått oss så in i blodet, att vi icke kunna komma ifrån densamma, och vi fordra ovillkorligen att staten skall vara den, som skall vara normgivande för de enskilda parterna. När de råka in i sina strider, skall staten upprätthålla lag och ordning.

Jag vill icke säga att den här konflikten i Ådalen precis kommit för mig som en överraskning, ty jag har rent ut sagt fruktat i många år, att det förr eller senare skulle ske något sådant vid en större sammanstötning. Ty vad är det, som så många gånger förut inträffat? Jo, vid smärre strejker och blockader och dylikt har staten med sina organ, jag kan säga, helt och hållet blundat för allt och skjutit undan allt, precis som om staten icke hade funnits. Man har bara slästat över det hela, och det är en farlig taktik i längden. Jag har icke förundrat mig över, att man på åtskilliga fackföreningshåll ansett, att det har hävd för sig, att där man har strejk och blockad, där bestämmer man enväldigt själv, och där har staten ingenting att säga till om. Man har tyvärr låtit det glida åt det hållet, och nu skördar man frukterna av detta. Jag tror, att om man i föregående strider mera allvarligt gått fram med statens auktoritet, hade det varit möjligt kanhända, att det här mycket sorgliga fallet icke hade inträffat. Att det är djupt sorgligt, när medborgares blod flyter, det kan man icke neka till. Jag är den första att beklaga detta, men jag kan icke hjälpa, att den gamla bondeåskådningen sitter i mig, att staten är det högsta. Staten är den normgivande. Har jag något att klaga på, får jag vända mig till statens lagar, och finner jag dem icke tillfredsställande, får jag söka att på den vanliga, lagliga vägen förbättra dem.

Jag ber att få giva den sittande regeringen mitt erkännande för att den utan vidare har proklamerat, att ordning och lag skall upprätthållas, och så länge regeringen vill följa den parollen, kan den vara övertygad om, att den har bondeförbundet i hela landet med sig.

I detta yttrande instämde herrar *Edberg, Persson* i Trängen, *Johansson* i Bro, *Gardell* i Stenstu, *Laurin* och *Eriksson* i Toftered.

Herr Spångberg: Jag hade trott att denna debatt icke skulle behöva i någon större utsträckning bli en uppgörelse mellan vårt parti och socialdemokraterna, men herr Per Albin Hansson har sört för att denna mening kommit på skam. Herr Per Albin Hansson fällde här ett yttrande, som jag vill börja med. Det ställer honom såsom en bourgeoisiens agent och advokat i fråga om striderna i Ådalen. Det synes, som om herr Hansson tydligen med den

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ställning han har inom det socialdemokratiska partiet icke helt vågat att lägga ansvaret på arbetarna för vad som har inträffat däruppe i Ådalen. Han vill dela ansvaret och lägga en del av detsamma på arbetarna och en del på den andra sidan, i det han säger att kommunisterna sida vid sida med strejkbrytarna till stor del bära skulden för det blodbad, som ägde rum i Ådalen i går.

Då jag läste Social-Demokraten i morse fanns det där en artikel med kursiverad stil uppslagen på första sidan, där det heter så här: »Militären mördar fem arbetare i Ådalen och sårar minst lika många. Detta fruktansvärda budskap går nu ut över allt Sveriges land, väckande sorg, harm och avsky. En fumlig regering, en svag och omdömeslös länsstyrelse, ett vettlöst militärbefäl, en samvetslös och provokatorisk arbetsgivarpolitik, som opererar med strejkbrytare mitt i en miljö, där brandämnen bokstavligen hopats — allt detta bär skulden till det skedda», och så fortsätter man med något, som bör drabba herr Hansson i allra högsta grad: »Borgarpressen är redan i färd med att skjuta skulden på arbetarna och sprida legenden att skottlossningen skulle börjat från arbetarsidan. Soc-D:s utsände medarbetare har på ort och ställe gjort sig förvissad om, att intet skott lossats från arbetarsidan.» Jag skall i mitt anförande längre fram komma till en fortsättning av denna artikel, som även är ganska belysande för herr Per Albin Hanssons onaturliga uttalande. I går demonstrerade uppe i Ådalen vid det möte, där skottlossningen ägde rum, 7,000 arbetare. Nästan samtliga arbetare hade mött upp. Mot dessa arbetare stod militären och strejkbrytarna. Det rädde fullständig enighet på arbetarsidan. Herr Per Albin Hansson tycks sålunda förväxla sin höga person med Ådalens arbetare, då han talar om var vi kommunister stå. Jag vill säga ers höghet, att hellre står jag, och vi andra kommunister obetingat på Ådalens arbetares sida i denna strid, i stället för på borgaradvokaten Per Albin Hanssons sida. Jag kan vidare meddela honom, att även på de platser i Ådalen, där socialdemokraterna ha avgjort majoritet, ha arbetarna i dag nedlagt arbetet. Däruppe slåss och kämpa för sin rätt sida vid sida med varandra dessa arbetare såväl de, som gått ut i konflikten, liksom de, som gått i sympatiaktion för att protestera mot denna regering, mot dessa blodbad däruppe och mot herr Hansson, och det skall icke lyckas honom att trots sina, det skall jag erkänna, storartade försök få till stånd den splittring mellan arbetarna, som han tydligen vill åstadkomma.

I dag, mina herrar, kunna vi peka på bevis, som vi förut många gånger ha talat om i denna kammare. I går ha ni, mina herrar, låtit mörda fem stycken arbetare uppe i Ådalen. Då vi förut ha behandlat frågor om militärens användande i arbetskonflikter, så ha vi icke stått i en sådan situation, att man kunnat peka på ...

Talaren avbröts här av herr *förste vice talmannen*, som yttrade: Jag nödgas uppmana talaren att använda något moderatare uttryck.

Talaren fortsatte: Jag kan icke hjälpa, herr talman, att min indignation inför detta blodbad, som med regeringens medgivande har utspelats där uppe, förbjuder mig att icke säga, vad jag känner och tänker. För oss kommer det skedda icke precis som någon överraskning. Man leker icke hur länge som helst med eld i kruthögar, i tron att ingen explosion skall inträffa. När man kommenderar upp militär till en plats som Ådalen, där folk har svultit hela vintern och där man icke har haft mat åt sina familjemedlemmar, när man kommenderar upp kriminellt slödder och tar brödet ur munnen på dessa människor och till försvar för detta kriminella slödder ställer upp militär med skarpladdade gevär, då har man vidtagit en åtgärd, som

i förväg icke torde kunna beräknas sluta på annat sätt än som skedde. Aningen måste det vara en dumhet eller också en medveten illvilja att göra ont gentemot arbetarklassen, som föranleder vederbörande att vidtaga dylika åtgärder. Nå, det dömer, mina herrar, det kristliga sinnelaget i regeringen av i dag. Vi ha många gånger här påpekat att det, som skett, skulle inträffa och med exempel från andra länder visat detta. Vi äro medvetna om krigslagarnas och militärens roll i detta samhälle. Vi veta det mycket väl, och som en bekräftelse på, att herr statsministern är av den uppfattningen, att militären skall göra bruk av gevären, tager jag det yttrande, herr statsministern nyss hade, då han sade, att militären skall användas i sista hand och att ordningen skall upprätthållas med fasthet. Ja, jag undrar, om inte herrarna om några dagar komma att säga, att vi ha tillgripit militären i »sista hand», liksom länsstyrelsen däruppe gjorde under sitt skorrande beklagande, sedan de låtit mörda arbetarna, av att detta skett. Ty det var fem arbetare som mördades i går, och ni kunna aldrig tvätta er rena från det blod som där av dessa mördade arbetare...

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Talaren avbröts här ånyo av herr *förste vice talmannen*, som yttrade: Jag får återigen anmoda talaren att använda mera moderata uttryck.

Talaren fortsatte: Jag använder så moderata uttryck jag kan. Ni kunna aldrig tvätta av det blod, som kommer att klibba vid edra samveten, om ni ha något.

Nå, allt det där förstå vi mycket väl. Det är icke något som vi av dagens händelser kommit underfund med; vi ha långt före detta år efter år i denna kammare visat upp militärens roll och funktion, denna militär, som ju ingenting annat är än en produkt av det nuvarande systemet och ingen annan roll har än att med de vapen, som ha blivit satta i händerna på densamma, skydda de nuvarande ägarna, skydda det nuvarande förhållandet med svält å ena sidan och överflöd å den andra — ett samhälle som står så lågt som vårt här i Sverige och i andra kapitalistiska stater, där man inte begriper, hur man skall bära sig åt att mitt i ett överflöd på varor av alla slag, på spannmål och allt, en rikedom som är oerhörd och som i sanning skulle göra det möjligt för människorna att leva ett människovärdigt liv, icke vet, hur man skall gå till väga för att ge dessa människor bröd för dagen. När sedan dessa människor kämpa för sitt uppehälle — jag förmodar, att herrarna skulle göra detsamma i den situationen, om ni stode utan mat för dagen, om ni inte visste vad ni skulle ge edra barn, och det komme andra, under sådana förhållanden som skedde i Ådalen, jag förmodar, att också ni skulle få en känsla av indignation och skulle säga ifrån: nu får det vara slut! Och vad gjorde arbetarna i Ådalen? De demonstrerade; i en fredlig demonstration talade de om vad de önskade.

Händelserna i Ådalen kröna den nuvarande regeringen såsom århundradets första initiativtagare till att mord blir begånget mot svältande arbetare — värdiga efterföljare till herr Per Albin Hanssons partivän Noske i Tyskland, även om detta här har skett i litet mindre skala, men det är väl inte antalet som är avgörande.

Vi ha från kommunistiskt håll under de senaste åren flera gånger väckt motioner om förbud mot användande av militär i konflikter. Herrarna ha gemensamt mot oss avslagit denna vår hemställan. Man har såsom skett från herr Per Albin Hanssons sida sett på militärfrågan som en nationalfråga. Man har, som herr Sandler gjorde 1925, då den nuvarande försvarsordningen genomfördes, uttalat sin tillfredsställelse med den s. k. upprorsparagrafen i de författningar som gälla, i krigslagarna och i värnpliktslagen. Man har,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

som socialdemokraterna gjorde 1928, avslagit motionen under hänvisning till att, om militär skulle komma att användas, så finnes det ju möjlighet att då motionera om, att denna bestämmelse utginge ur författningen. Herr Engberg, som i dag talar ute på Gärdet, ansåg ju, att den motionen icke var allvarligt menad i detta demokratiska land, utan menade, att eftersom förhållandena äro sådana, att inte en kunglig socialdemokrat kan anse den motionen vara väckt i ärlig avsikt, så skulle utskottet med motivering enligt herr Engbergs tankegång ha avslagit motionen. Herr Per Albin Hansson gjorde nu det uttalandet, att för en sådan händelse som den nu i Ådalen inträffade komme givetvis sinnelaget hos socialdemokraterna i försvarsfrågan icke att ändras. Och socialdemokraternas pacifister här i kammaren, herr Hallén samt — om jag icke hörde fel — även herr Lindberg och möjligen några andra, instämde i herr Per Albin Hanssons uttalande. Så nu har man den saken klarlagd. Det kan alltid vara av ett visst värde. Herr Per Albin Hansson menade också, att ordningen skall upprätthållas, men att man därför inte behöver använda militär. Ja, men om vad tydligen herr Per Albin Hansson kallar för ordning icke upprätthålles, om de svältande arbetarna ta sin rätt, när svälten blir för stor, skall man då enligt herr Hanssons åsikt tillgripa militär, skall man då kommandera ut dem eller skall man låta dem ligga stilla i sina förläggningar och låta paragrafen om militärens användande i konflikter vara en död bestämmelse? Jag tror, att herr statsministern känner herr Per Albin Hansson rätt väl, när han säger, att han tror, att herr Per Albin Hansson också skulle tillstödja en dylik åtgärd, om han befunno sig i den situationen. Jag tror, att det alldeles säkert förhåller sig på det viset, och herr Hanssons uttalanden bekräfta den saken.

Det var en annan herre, som gjorde ett liknande uttalande — vi ha ju många exempel från skilda länder — en herr Clemenceau i Frankrike, som år 1905 höll ett tal för strejkande arbetare och yttrade så: »Varen lugna, Ni skola icke få se soldater på gatorna. Det är första gången en regering ej sänder soldater till en strejk.» — Han gjorde detta uttalande och skickade sedan 20,000 soldater ut att skjuta på arbetarna. Så nog vet man vad statsmäns ord betyda i detta avseende! Historien har många exempel på den saken. Det är lika i alla länder. Vi ha en rad med exempel från Tyskland, där Noske begick blodbad på inte bara fem utan på tusentals arbetare. Vi ha det från Italien, vi ha det från Frankrike, från England, från snart sagt vilken kapitalistisk stat, vi överhuvud taget vilja peka på. Men jag måste säga: det är sällan som orsakerna varit så små i något land till att man mördat arbetare, som det var här i går i Sverige. Sällan har man sett så små orsaker. Även om det förut har skickats ut militär, militär beväpnad med gevär, kulsprutor, bajonetter och gaser och allt vad tekniken kan uppvisa på militarismens område, vid dylika sociala strider här i landet, så har ändå ingen människa på detta brutala sätt mördats, som det skedde i går uppe i Ådalen. Däremot har man redan vid otaliga tillfällen använt militär vid konflikter, vid demonstrationer av olika slag, vid vräkningar och dylikt på olika platser, varom det här framför mig ligger en rad av bevis, som jag när som helst skall stå till herrarnas förfogande med uppgifter om. Men nu var det en demonstration, som gick fredligt fram. Och, herr Per Albin Hansson, nu skall jag be att få återkomma till Socialdemokratens redogörelse för den saken. Det heter nämligen så här: »Då demonstrationståget från Kramfors till Lunde kommit i närheten av denna senare plats, möttes det av fyra beridna militärer. En av dessa kommanderade halt. I detta ögonblick stegrade sig en av militärernas hästar, skrämmd av en demonstrationsfana. För att lugna hästen sänktes fanan, varvid hästen fick fanstången mellan benen och blev oregerlig. Sergeanten, som red hästen, sköt då tre skarpa skott, som dödade tvenne arbetare, varefter följde

eld från en skyttelinje bakom den beridna militären. Inga skott avlossades från arbetarsidan vare sig före eller efter den militära skottlossningen.» Och så fortsätter Socialdemokraten: »Denna relation har givits av ett flertal vederhäftiga och kända män» — man räknar tydligen herr Per Albin Hansson som mindre vederhäftig på Socialdemokraten — »däribland stadsfullmäktigen Jonas Molander (soc.) och kommunalfullmäktigeordföranden C. O. Näslund (fris.),» alltså en regeringens partikamrat i kommunal förtroendeställning där uppe. Vidare heter det: »Det som skedde var alltså ett upprörande mord, ett vanvettigt blodbad, för vilket ansvaret måste utkrävas utan hänsyn.»

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr statsminister, då ett land, som inte alls står i något verkligt nödläge av den art, att folket behöver svälta, såsom folket svultit i Ådalen, ett land, som står så gott ekonomiskt förspänt i alla avseenden som här är fallet, då ett sådant samhälle skickar stålbemantlade kulor i magen på folk, som begär bröd, då förstår jag inte, att det finns en sund människa, som kan försvara ett dylikt system. Jag ser den fullständiga idiotien i ett dylikt tillvägagångssätt. Jag kan inte se något som helst förnuft i ett dylikt handlande. Det samhälle, som, då det har bröd, tar detta ifrån arbetarna och under mycket stora kostnader för vederbörande tar upp kriminella element och ställer dessa framför dessa svältande arbetare och ger dem brödet, det samhället har fällt sin egen dödsdom över sig.

Här har talats om att ordningen skall upprätthållas. Och man kallar detta för ordning att bära sig åt på detta vis. Ja, var det i ett dårhus, då skulle jag förstå, att patienten kunde tycka, att just detta var ordning. Men i ett samhälle, där dessa människor gå fria, ställer det sig annorlunda. Här är det ju för folket farliga individer, som sitta på ansvarsfylld plats i samhället. Jag kan inte se det annorlunda, än att herrarna äro samhällsfarliga. Skall en strejkbrytare överhuvud skyddas under sådana där förhållanden? Jag vet ju också, att strejkbrytaren kanske är ett kriminellt element, en förstörd, som för en tid är ute från Långholmen. Och herrarna ta honom i sin tjänst. Han är samhällsbevarande, denne kriminelle strejkbrytare, tillsammans med herrarna. Och så provocerar han människorna, som gå där och svälta, och då skall man skydda honom. Nej, jag hävdar och jag understryker den uppfattningen, att dylikt folk har intet existensberättigande. Det är skabbdjur. De ha inte större existensberättigande än en smittbärande, skabbig hund, än en reptil. De skola inte skyddas. De ha inte rätt att leva, ur arbetarnas synpunkt. Folk, som bär sig åt på det sättet, skall interneras. Och äro de fria, så måste arbetarna ha möjlighet att försvara sig. Likaväl som jag försvarar mig mot en skabbig hund, har jag rätt att försvara mig mot ett skabbdjur på två ben i form...

Herr **förste vice talmannen** avbröt nu talaren och yttrade: Då det tycks som om talaren skulle fortsätta att begagna dylika uttryck, hemställer jag, huruvida kammaren skulle vara benägen att avsluta sammanträdet.

Herr förste vice talmannen framställde härefter propositioner dels att kammaren måtte besluta att avsluta sammanträdet, dels ock att kammaren måtte avslå detta förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 6.50 e. m.

In fidem
Per Crowvall.